

Ո՞ՒՐ Է ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Հարցում մըն է այս որ յանախ կը լսուի, բայց որու պատասխանը այնքան ալ հեշտ կարելի չէ ստանալ:

Հայ ժողովուրդի համար իր տունը, դպրոցը եւ եկեղեցին եղած են այն երեք կենդանի սիւները որոնք պահած են զինք կանգուն այսօրվա դարեր իր պատմական հայրենիքին, ինչպէս եւ անկէ հեռու օտար երկիրներու մէջ:

Հայը շինած է իր տունը եւ խնամած ընտանիքի անդամները խղճմտօրէն, սիրով եւ անընկճելի կամփով: Պաշտպանած է զայն ամէն տեսակի փորձանքներէ կուրծք տալով ներքին եւ արտաքին անմարդկային հալածանքներու եւ խռովութիւններու: Հայու տունը եղեր է ամուր բերդը որու պատերուն ետին հայրն ու մայրը եւ զաւակները ապահով զգացած են իրենք զիրենք սիրոյ տաճուկ օճախովը որ միշտ եղած է վարվռուն եւ յուսադրիչ:

Հապա դպրոցը, այս ազգին կենսունակութեան երկրորդ կենդանի սիւնն է: Ան ալ, զաւակը կեանքի կանչող, անոր մտքի աչքը լոյս աշխարհին քացող օրրանն է եղած: Հոն է սկսած անոր իմացական զարգացման ճանապարհը: Մտողական հոգատարութիւնը իր հովանին տարածած է ոչ միայն ֆիզիքական հանգիստին եւ պէտքերու գոհացման վրայ՝ ընդհանրապէս, այլ անոր մտքի լուսաւորութեան վրայ՝ մասնաւորապէս:

Իրաւացիօրէն, հպարտ է ծնողքը երբ կը վկայէ իր զաւկի յառաջդիմութեան մասին, երբ կը տեսնէ անոր մէջ նախնաձ առաւել եւս յաջողելու իր ընդգրկած ասպարէզին մէջ: Դպրոցը հայուն ոչ միայն ուսուցած է, այլ մշակած է հայորդիի հոգին քառոյական ապրումներու ընդգծումներովը, որպէս զի ան արժանանայ «մատով ցուցուելու»

իր սրբակեաց եւ օրինակելի անհատ: Ի վերջոյ, հայ դպրոցը եղեր է դարբնոցը մշակոյթի հերոսներուն որոնք դժուարին պայմաններու մէջ իսկ մէկդի չեն դրած իրենց գրիչը մերժելով ստեղծել:

Երրորդ կենդանի սիւնը հայ մարդուն եղեր է անոր եկեղեցին: Հրաշքով ներշնչուած եւ մեծ գոհողութիւններով հաստատուած հայուն եկեղեցին անոր հոգեւոր տունն է: Ահա թէ ինչպէս մօտ 1700 տարիներէ ի վեր կայ ան, նախ իր հիմը դրած հայրենի հողին վրայ եւ ապա՝ դժբախտ իրադարձութեանց հետեւանալով, վերահաստատուած օտար հողերու վրայ: Բայց հոն հիմք դնելէ ետք ինքզինք օտար չէ զգացած, բայց անոր հետ լեզու գտնելով կ'ապրի եւ կը շնչէ եւ կը ստեղծէ: Կ'ապրի եւ կը գործէ իր ժողովուրդի ճամբով հիւրընկալ ժողովուրդներու միջավայրին մէջ միշտ հպարտ իր անցեալով եւ աշխարհի տունած իր մշակոյթով եւ հոգեւոր ներդրումներով: Հայու եկեղեցին եղեր է անոր համար այն միակ յենարանը որուն ան կոթնի եւ որու վրայ ունենայ վստահութիւնը թէ պիտի հոգատարուի անկէ եւ ստանայ գոհացումը իր հոգիի սնունդին:

Բայց ո՞ւր է որ կը տրուի այս կենսական սնունդը եթէ ոչ ապահովարար այդ նոյն եկեղեցիին մէջ՝ մասնաւորաբար, եւ ժողովուրդի տուններուն, դպրոցներուն եւ աշխատավայրերուն մէջ՝ ընդհանրապէս: Այս կը նշանակէ որ եկեղեցւոյ գործերու վարողութեան պատասխանատու մարդիկ ո՛րքան կարեւորութիւն պէտք է տան պաշտամանց կանոնաւոր կատարման:

Հոս է որ ներկայ հաւատացեալը ոչ միայն պիտի հիանայ երգերու գեղեցկութեան եւ երգողի ձայնին վրայ,

այլ պիտի ըմբռնե՞ թէ ըստած խօսքի քառերը ինչ կ'ըսեն իրեն, եւ թէ ինք օգտուելով անոնց ուսուցումէն պիտի վերադառնայ իր աշխարհը ապրելու եւ գործելու հոգեւորապէս աւելի առողջ եւ երջանիկ կեանք մը իր ընտանիքէն ներս եւ դուրս:

Հարցը այս է սակայն. ո՞րքանով կը բաշխուի այդ սնունդը հայ մարդուն: Թերեւս հարցումի պատասխանը պէտք է փնտռել այն հետաքրքրութեան մէջ որ հայ մարդը կը ցուցաբերէ եկեղեցական պաշտամանց իր ներկայութեամբ: Ուրեմն՝ տեսնենք եւ հաշուենք թէ ինչ է թիւը անոնց որոնք հոն են եւ գոհացում կը ստանան կատարուածներէն եւ ըստածներէն:

Յստակ է որ համայնքի միայն փոքր մասը ներկայ կ'ըլլայ պաշտամունքներուն: Հապա մնացած մեծ թիւը: Անոնք ուրիշ գործերով զբաղած են, եւ կամ հոգեւոր պահանջը չեն զգար եկեղեցի երթալու: Մէկէ աւելի պատճառներ կան այս կացութիւնը բացատրող: Վերլուծենք հարցումներով:

Առաջին հարցում. Ինչո՞ւ մեծ թիւով մարդիկ ներկայ կ'ըլլան եկեղեցւոյ մէջ երբ մկրտութիւն, հարսանիք եւ կամ թաղման պաշտօն մը կը կատարուի: Թերեւս ըսուի. եկողները մասնաւոր հրաւեր ստացած են եւ կամ ընտանիքի անդամներ են, այս պատճառով պարտ կը զգան անպայման ներկայ ըլլալ:

Նկատի առնենք հետեւեալը. եկեղեցին մեր հաւատացած Աստուած Յիսուսի տունն է, եւ Ան մեզ կը հրաւիրէ որ գոնէ շաբաթը օր մը՝ կիրակի օր, քանի մը ժամուան համար ինք ինքի գանգ, աղօթքներ միասին, յայտնենք Իրեն մեր շնորհակալութիւնը եւ փառաբանենք Իր անունը:

Արդեօք մեր ազգականներու եւ քարեկամներու հրաւերը աւելի՞ արժէք ունի քան թէ Յիսուս Փրկչին, որուն

անունով մենք քրիստոնեայ կը կոչուինք: Ուրեմն, աւելի դիւրին է մեզ մերժել Անոր հրաւերը եւ ընդունիլ աշխարհի մարդոց տուածը:

Երկրորդ հարցում. Ինչո՞ւ մեծ թիւ մարդիկ ներկայ կ'ըլլան թատերական ներկայացումներու եւ կամ սքօրտական խաղերու, շատ աւելի մեծ թիւով քան թէ եկեղեցական պաշտամունքներու: Թերեւս ըսուի. առաջինները հետաքրքրական են եւ հոն քան մը կը սորվինք: Հոն քաղաքի մարդոց կը հանդիպինք եւ կը ծանօթանանք, եւ որոնք կրնան մեր շուկայի գործին յաջողութեան նպաստել:

Յիշենք, շատ պարզ է որ թատերգութեան լեզուն մեր ամենօրեայ գործածած լեզուն տարբեր է, բոլորովին մեզի անծանօթ: Բայց երբ հոն երթանք չենք պահանջեր որ մեր գիտցած լեզուով ներկայացնեն խաղը: Կը նստինք եւ համբերութեամբ կը հետեւինք քեմադրութեան: Հապա հոն կատարուող երգեցողութիւնը: Վստահօրէն գեղեցիկ է հակառակ մեզի ծանօթ չ'ըլլալուն: Բայց հանգիստ կը նստինք եւ մտիկ կ'ընենք:

Եկեղեցւոյ մէջ երգուած շարականներն ու մեղեդիներն ալ ունին իւրաքանչիւր գեղեցկութիւն: Ինչո՞ւ անհամբեր կ'ըլլանք եւ շուտով տուն երթալու մասին կը մտածենք քանի մը վայրկեան եկեղեցւոյ նստարաններուն նստելէ ետք: Արդեօք նոյնը կ'ընենք երբ սքօրտական խաղերու ներկայ ըլլանք: Նախ խոշոր գումար մը կը վճարենք դաշտավայրը երթալու տոմս գնելով, եւ ապա գոնէ երեք ժամ տեւողութեամբ կը նստինք չոր ու ցամաք նստարաններու վրայ եւ երբեք չենք անդրադառնար որ ժամեր անցեր են: Իսկ եկեղեցական պաշտամանց պարագային ժամերը չէ, այլ վայրկեանները կը հաշուենք թէ ո՞րքան շուտ իր աւարտին պիտի հասնի պաշտամունքը:

Այս բոլորը ըսելով հանդերձ պէտք է ըսել որ կան որոշ իրողութիւններ, օրինակ ինչպէս լեզուի եւ պաշտամանց միօրինակութեան պարագաները, որոնց դէմ դժուար է արդարացուցիչ պատասխան գտնել: Զժմարիտ է, օրինակի համար, որ Հայց. եկեղեցւոյ լեզուն իր գրական, պատմական եւ իմաստի տեսանկիւնէն դիտելով յստակ արժէք ունի, սակայն խօսակցութեան լեզուն չէ այսօրուան հայուն:

Տրուած ըլլալով որ արտասահմանի մէջ շատ աւելի մեծ է թիւը հայողիներու, քան թէ հայրենիքի մէջ ապրողներուն, առաջինները ուրեմն պարտաւորուած են օրական գործի ժամերուն գործածել իրենց բնական երկրի լեզուն: Տրուած ըլլալով նաեւ որ հայողիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ոչ-հայ դպրոցներ կը յաճախեն, հայկական ուրոյն դպրոցներու չգոյութեան պատճառով, հոն խօսուած եւ գործածուած լեզուն իրենց բնական երկրի լեզուն է որը իրենք ալ պէտք է խօսին, մասնաւորաբար երբ շրջանաւարտութենէ ետք կեանքի շուկայ իջնեն իրենց օրապահիկը շահելու համար: Անոնք պարտադիր պէտքը պիտի ունենան տեղւոյն լեզուն գործածելու: Շուկան հայերէն խօսելով չենք կարող մեր օրապահիկը շահիլ:

Հարց է ուրեմն, թէ այս կացութեան դիմաց եկեղեցւոյ գործերու վարողութեան պատասխանատու անձինք ի՞նչ պէտք է ընեն:

Առաջին. թերեւս եկեղեցական պաշտամունքներու համար տարբերող ժամեր պէտք է նշանակեն ուր դասական, գրական լեզուէն զատ ժամապաշտութիւն կատարուի աշխարհաբար ինչպէս նաեւ ժողովուրդի բնական երկրի լեզուով:

Երկրորդ. Որեւէ ծիսակատարութիւն, ներառեալ բոլոր խորհուրդները, Սուրբ Պատարագ, Մկրտութիւն, Պսակ կամ Թաղում պաշտուին ներկաներուն

եւ ներականերուն հասկնալի լեզուով: (Հետաքրքրական է նշել որ վերջին երեքը արդէն գրեթէ ամէն տեղ կը գործադրուին ըստ պահանջի, բարի արդիւնքով՝ առանց վերին իշխանութեան որոշումին եւ կամ հրահանգին:) Նոյնը պէտք է ընել Սուրբ Պատարագի մատուցման պարագային:

Երրորդ. Եթէ եկեղեցին եւ իր պաշտօնէութիւնը ուսուցիչն է ժողովուրդին, ուրեմն պարտի ուսանող մնալ, քան զհետադարձ որ իր դէմ նստողը եւ ըսածը ունկնդրողը ունի սորվելու տրամադրութիւնը ամենապարզ միտքէն մինչեւ ամենաբարդը, որ գիտէ նաեւ թէ ուսուցիչը ունի՞ պատրաստութիւնը ուսուցանելու:

Չորրորդ. Զիշտ է, ինչպէս արդէն ակնարկուեցաւ թատրոնի եւ սրօրտական խաղերու ներկայ եղողներու նստելու համբերութեան մասին, թէ ինչպէս եկեղեցւոյ պաշտամանց ներկայ եղողները չունին այդ չափի համբերութիւն: Ինչո՞ւ մէկի պարագային ունին, իսկ միւսին ոչ: Վասն զի առաջինի պարագային մտքով եւ մարմնով կը մասնակցին բնագործեան եւ կամսրօրտի խաղերուն: Իսկ եկեղեցւոյ պարագային կու գան, կը նստին եւ մտիկ կ'ընեն առանց որեւէ բաժին վերցնելու: Մարդ ո՞րքան ժամանակ կրնայ համբերել լուռ մնալու:

Հինգերորդ. Վերջին խօսք մը պաշտամունքի երկարութեան եւ միօրինակութեան մասին: Զիշտ է եւ իրաւ: Հայց. եկեղեցւոյ կիրականօրեայ պաշտամունքները գոնէ երեք կամ աւելի ժամ կը տեւեն, եթէ քահանան ամբողջութեամբ եւ կանոնաւոր կերպով կատարէ զանոնք: Կան Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւնները, Սուրբ Պատարագը, երկլեզուեան քաղաքները եւ յաճախակի խնդրուած Հոգեհանգիստները: Ուրեմն այսպէս եթէ առաւօտեան ժամը 9-էն սկսի պաշտամունք պիտի տեսն

առ նուազն մինչեւ կէսօրուան ժամը 12ր
եթէ ոչ աւելի ուշ:

Ո՞վ է այն անձը որ եկեղեցի
պիտի գայ եւ լռելեայն ունկնդրէ այս
բոլորը առանց բառ մը հասկնալու:
Թերեւս ժամը հասած է որ գոնէ արար
աշխարհ տարտղնուած Հայց. եկեղեցին
վերաբնէ իր պաշտամանց կանոնը եւ
խմբագրէ ժողովրդեան հասկացողութիւնը
եւ մասնակցութիւնը պահանջող ժամեր-
գութիւններ, ինչպէս եւ Սուրբ Պատարագ,
ուր ան՝ ժողովուրդը, երգէ եւ աղօթէ
բոլորին հետ ելլելով իր կղզիացումէն եւ
լուռ մնալու դիրքէն: Այս վանականներու

կենցաղը պէտք է ըլլայ:

Ահա այս բոլորով ժողովուրդը
պիտի գտնէ իր տեղը եկեղեցւոյ կեանքին
մէջ իբր պարող եւ գործող վկան
աստուածային այն պատգամին որ
եկեղեցին հիմնող Փրկիչը տուաւ
իրենիններուն, դառնալ «Մի հօտ եւ մի
հովիւ»:

Ահա այսպէս անհատ քրիստոնեան
իր հաւատակիցներու հետ Աստուծոյ
տան մէջ համախմբուած պիտի գայ
սրտով եւ հոգիով պաշտելու ամենագոր
Հայր Աստուածը, Միածին Որդին Յիսուս
Փրկիչը եւ մխիթարիչ Սուրբ Հոգին:

ԱՅՏՈՒԱԾ ԶԱՄԲՈՐԴԵՑ ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

Ի՞նչ սփանշելի օր է այսօրը:
Համայն մարդկութիւնը կը ցնծայ հոգիով
ականատես ըլլալով տիեզերական
արժողութեամբ բացառիկ դէպքի մը՝
ծնունդը Յիսուս մանուկին, Հրէաստանի
Բեթղեհէմ քաղաքի մսուրներէն միոյն
մէջ: Կա՞յ մէկը որ անգէտ ըլլայ անոր
ծննդեան մանրամասնութիւններուն որոնք
այն պարզութեամբ՝ եւ սակայն հոգեւոր
խորը իմաստով, արձանագրուած են Նոր
Կտակարանի աւետարաններուն մէջ:

Յովսէփ եւ Մարիամ անուն ամուլը
մեծ թագաւոր Դաւիթի տունին եւ
սերունդին պատկանած ըլլալով կու գան
Բեթղեհէմ արձանագրուելու Հռովմի
հրամանով պահանջուած մարդահա-
մարին: Մարիամի յղութիւնը իր վերջին
օրերուն հասած է արդէն եւ ան պատրաստ
է իր անդրանիկ գաւկին ծնունդ տալու:

Բեթղեհէմ հիւրանոցները լեցուած
են եւ Յովսէփ սենեակ չի կրնար ապահովել
Մարիամի եւ իր համար, բացի
տրամադրելի մսուրէ մը ուր պիտի
անցընեն օրերը մինչեւ մարդահամարին
արձանագրուելու պահը:

Ի՞նչ սփանշելի եւ հրաշալի օր է
այսօրը, վասնզի ախոռին մէջ կը ծնի

Յիսուս մանուկը կենդանիներու շունչին
եւ նայուածքին տակ:

Վստահօրէն, տիեզերքի ստեղ-
ծագործութենէն ասդին միլիոնաւոր
ծնունդներ տեղի ունեցած էին, բայց
անոնցմէ եւ ոչ մէկը եղած էր այսօր
նշանակալից, խորհուրդով լի եւ սրտագրաւ
որքան Յիսուս մանուկի ծնունդը:

Ինչո՞ւ, որովհետեւ անոր Հայրը՝
Աստուած, կամեցած էր իչենել երկրի
վրայ, հաճած էր իր երկինքէն ճամբորդել
եւ գալ աշխարհ ինքզինք ծանօթացնելու
մարդկութեան եւ վերակոչելու մարդը որ
յետ մեղքերէ մաքրուելուն դառնայ տուն՝
Իր մօտ:

Հայր Աստուած մարդ արարածը
իր մօտ հրաւիրելու կարելոր այս պաշտօնը
յանձնած էր իր Որդւոյն՝ Յիսուսի,
որպէս զի ան իր Հօր սէրը եւ
ներողամտութիւնը ներկայացնէ մարդ
արարածին եւ բանայ ճամբան երանական
կեանքի ընդունման:

Ուրեմն, ի՞նչն է իմաստը այս
բացառիկ ծնունդին, նոյնինքն Աստուծոյ
ճամբորդելն է դէպի իր ստեղծած
աշխարհը: Այս յատկանշական
ճամբորդութեան յաջորդեցին ուրիշ

ճամբորդություններ եւս: Օրինակ՝ կը կարդանք թէ գիշերուան ժամերուն իրենց հօտին հոգատարող հովիւներն ալ՝ իմանալէ ետք թէ մանուկ մը ծնած է Բեթղեհէմի ախոռին մէջ, ճամբայ ելան դէպի ծննդեան վայրը բարիգալուստ մաղթելու նորածինին:

Այո, երկինքէն հրեշտակներ ալ ճամբորդեցին դէպի նոյն վայրը «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» երգելով: Կար տակաւին ուրիշ խումբ մը ճամբորդներու՝ հեռու երկիրներէ եկող որոնք առաջնորդութեան տակը երկնքի լուսաւոր եւ պայծառ լոյսին կուգային Բեթղեհէմ:

Այո, Աստուծոյ Որդին Յիսուս ինքը ճամբորդեց եւ եկաւ երկիր եւ ծնաւ՝ քու եւ իմ նման, իրեն մայր Մարիամէն: Ան ծնաւ քու եւ իմ նմանութեամբ որպէս զի հաստատէր իր կատարեալ մարդկայնութիւնը: Կ'ըսէ գիրքը սուրբ թէ ան խոնարհեցաւ իր երկնային բնակութենէն, դարձաւ մարդ կատարեալ առանց վրայ տալու իր աստուածային էութիւնը, այլ անբաժանելի կերպով միացուց զայն իր մարդկութեան, մնալով Աստուած կատարեալ դարձաւ մարդ կատարեալ:

Ահա թէ ինչու սքանչելի է այս օրը: Վասն զի Աստուած ինքը կամեցաւ իր Միածին Որդւոյն միջոցաւ յայտնուիլ մարդու կերպարանով, ապրելու անոր նման, փորձուելու առանց սայթափելու, պատգամելու Աստուծոյ թագաւորութեան մասին, բժշկելու հիւանդները եւ կենդանացնելու մեռեալները, եւ ի վերջոյ հաստատելու իր եկեղեցին ուր իր հետեւորդները պիտի լեցուէին իր հոգիով եւ դառնային Հայր Աստուծոյ որդեգրեալ զաւակները:

Իրապէս ալ սքանչելի օր է այսօրը, որովհետեւ տօն է սուրբ Աստուծոյ յայտնութեան աշխարհի վրայ: «Յիսուս

ծնաւ եւ յայտնեցաւ»: Մեծ տօն է այս անոնց համար որ մանուկ իրենց հոգիով պատրաստ են ընդունելու այն շնորհները զորս Յիսուս մանուկը եկաւ բաշխելու իրեններուն:

Ի՞նչպէս հասկնալ եւ ի՞նչպէս բացատրել Հայր Աստուծոյ պատրաստակամութիւնը նման քայլ մը առնելու եւ մարդկային մարմին տալու իր Որդւոյն՝ Յիսուսի, ի նպաստ այն մարդուն որ անհնազանդ գտնուած էր աստուածային հրահանգին եւ կորսնցուցած երկնային դրախտի մէջ բնակողի իր առանձնաշնորհութիւնը:

Իրապէս ալ, կ'արժէ՞ր այսպիսի զոհողութիւն մը ընել մէկու մը համար որ ստեղծագործութեան օրերէն այդքան դարեր անց տակաւին կը յամառէր իր ապստամբութեան մէջ, ինքզինք աւելի վեր դասելով զինք ստեղծողէն:

Հակառակ այս բոլորին Հայր Աստուած, կ'ըսէ Սուրբ Գիրքը, ունէր վստահութիւնը որ իր Որդին՝ Յիսուս, պիտի յաջողէր խօսքով եւ գործով մարդու կենցաղը եւ մտածելակերպը փոխել ընդունելի դարձնելով զայն երկնաւոր Հօր: Ահա թէ ինչու Աստուածորդին ծնաւ իբր մարդ, կերպարանով եւ ապրումով նման մարդ արարածին, եւ դիւրամատչելի մարդուն:

Բանաւ մեր հոգիի աչքերը տեսնելու մեր երկնաւոր Հայր Աստուածը այս մանուկի ծնունդին մէջ որ կու գայ հրաւէր կարդալու մեզի գործելու այնպիսի գործեր, խօսելու այնպիսի խօսքեր եւ մտածելու այնպիսի մտածումներ որոնք տապալեն մարդու իսկ կանգնած պատը Ստեղծողին եւ իր ստեղծուողին միջեւ:

Յետ այնու կարող պիտի ըլլանք սիրով ողջագութել զիրար եւ յայտարարել. «Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ...

Օրհնեալ է յայտնութիւնն Քրիստոսի»:

Տ. ՇԱՀԷ Ա. ՔԶՆՅ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ